

Регіоналізація і глобалізація

Маріо ТІБЕРІ

**БІДНІСТЬ ТА НЕРІВНІСТЬ
У ПЕРІОД ГЛОБАЛІЗАЦІЇ****Резюме**

Ця стаття досліджує нещодавні досягнення світової економіки, використовуючи два фундаментальних критерії: справедливість та продуктивність. Термін «глобалізація» застосовується для того, щоб показати один бік її багатовимірних аспектів та інший – її поширення в різні історичні періоди.

Тоді вислів *Pax Britannica* знову набирав актуальності, коли правила гри, по суті, були такі: золотий стандарт та вільна торгівля. Вона порівнюється з такою ж за часом *Pax Americana*, що керувалась неоліберальним Вашингтонським Консенсусом, який намагався гармонізувати поведінку головних приватних та державних гравців нещодавньої економічної еволюції: транснаціональні компанії, міжнародні фінансові посередники, суверенні держави, регіональні та міжнародні організації.

«Проникаючий підхід», який був натхненником для цього Консенсусу, стверджує, що продуктивність може бути провідником справедливості деякою мірою, покладаючись передусім на ринковий механізм. Є визначеннями і межі цієї точки зору, враховуючи емпіричні докази, де загальна картина світової економіки, що зростає, супроводжується деякими критичними зауваженнями щодо нерівності між країнами та всередині них і частими ознаками нестабільності.

© Маріо Тібері, 2007.

Тібері Маріо, професор економічної політики факультету державних фінансів університету «Sapienza» в Римі, Італія.

Новий спосіб мислення, як наслідок, виникає на всіх рівнях та пропонує сильний прямий зв'язок між справедливістю та продуктивністю; він вимагає більшого інтервенціоналізму, особливо в інституційній сфері. Водночас стаття наводить аргументи на користь створення Світової Організації Праці, більшої демократичності та прозорості в чинних міжнародних організаціях, більшої регіоналізації та глобалізації.

Ключові слова

Справедливість та продуктивність, глобалізація, *Pax Britannica* і *Pax Americana*, транснаціональні компанії та міжнародні фінансові посередники, суверенні держави, регіональні та міжрегіональні організації, Вашингтонський Консенсус та «проникаючий підхід», нерівність між країнами та всередині них, Світова Організація Праці, регіоналізація.

Класифікація за JEL: F00; O10.

1. Вступ

Предмет дослідження процесу глобалізації є значним, і хоча у своїй статті я дотримуюся чіткості та послідовності, в ній обов'язково буде декілька пунктів, які я не можу адекватно підтвердити документами.

Як передумову, нам потрібно взяти до уваги два критерії під час обговорення питань, що стосуються функціонування економічної системи. По-перше, це критерій продуктивності, який має відношення до того, як використовуються ресурси, наявні в економічній системі. По-друге, критерій справедливості, що показує, як розподіляються ресурси між компонентами економічної системи.

Взаємовідносини між цими двома критеріями інтенсивно обговорювали економісти, які орієнтовно поділилися на дві групи: ті, які вважають, що ці два критерії є в опозиції один до одного, і ті, які дотримуються думки, що вони, як правило, сумісні. З іншого боку, все залежить від того, якого значення надає держава цим критеріям.

Великий італійський економіст Федеріко Кафе вчив мене і моїх колег не лише брати до уваги істинну цінність справедливості, а й вірити, що є ситуації, в яких більша справедливість, фактично, приводить до більшої продуктивності.

Практичне значення цієї передумови буде проаналізоване нижче, в дискусії про глобалізацію і бідність.

2. Поняття глобалізації

Кожен з нас чітко розуміє, що таке бідність, але ми можемо тільки приблизно уявляти, що таке глобалізація, незважаючи на те що цей термін широко вживаний в останні роки. У мові, політиці, культурі ми завжди асоціюємо щось із поняттям, яке називають глобалізацією.

Вирішальний прорив у цей процес здійснила історична подія – падіння Берлінської стіни в 1989 р., що ознаменувала перемогу однієї зі сторін життя, яка змагалася з іншою в період Холодної війни. У разі появи ризику спрощення блок, який перемиг, може бути охарактеризований як демократичний і капіталістичний. Для порівняння, в блоці, що програв, однопартійна політична діяльність пов'язується з централізацією в економіці.

Вживання цих двох термінів: демократичний і капіталістичний – є фундаментальним, тому варто пам'ятати, що капіталізм має історично виражену величезну спритність, живучи пліч-о-пліч з авторитарним і репресивним політичними режимами.

Падіння Берліна описується тут як «історична подія», хоч я повинен додати, що, як і багато хто вважаю, що це падіння ознаменувало «кінець історії», у чому нас хотів переконати Фукуяма у своїй відомій однойменній книжці [11].

Хоч є чимало аспектів глобалізації, ця стаття залишиться у полі зору економіки і розпочнеться з визначення, яке можна знайти в Інтернеті. Його приписують шкільній вчительці місіс Мірабелло, яка презентувала його своїм учням у середній школі на півночі Італії.

«Термін глобалізація належить до складного економічного феномену і означає, що світ є/міг бути/повинен бути єдиним ринком, де товари, включаючи матеріальні товари, реальні товари і послуги, підлягають обміну згідно із законом попиту і пропозиції, а ціни встановлюються там, де трапляються ці коливання [21].

Причини, чому це визначення є доречним, наступні:

1) відношення до єдиного ринку не включає працю як «товар», через те що існує багато перешкод для вільного руху робітників у багатьох країнах;

2) крім того, зіставлення є/ могло би/повинно би/ робить підсумок різноманітних позицій у напрямі до глобалізації: є представляє тих, хто вважає, що глобалізація вже є практично на своєму місці; *могла би* – тих, хто більш невпевнений і вважає, що глобалізація могла би бути напрямом, у якому сила і могутність приводять у рух світову економіку; повинна би – тих, хто хоче спрямувати світову економіку через інструкції та настанови до глобалізації, як до бажаної мети.

Цікаво, що цей економічний феномен вважають цілком новим. Я особисто віднесу себе до тих, хто вважає, що глобалізація – це не новий феномен і його слід розглядати як історичний процес, що розвивався протягом багатьох років, що це багатоплановий процес і розвивається він так, що ми не можемо передбачити його чітких наслідків.

Значення сказаного вище можна проілюструвати, зробивши порівняння між такими періодами в економіці: з одного боку, це так званий *Pax Britannica* (з лат. «British Peace» – Британський мир), коли світову економіку повністю контролював Лондон, столиця Британської імперії, а з іншого боку – так зване *Американське століття* або *Pax Americana* (з лат. «American Peace» – Американський мир).

Табл. 1, яку я сам підготував, показує, про які компоненти слід пам'ятати, коли ми порівнюємо ці два періоди ХХ ст.: також потрібно пам'ятати, що Британська імперія розвивалася протягом попередніх століть, а початок ХХІ ст. – це початок панування Сполучених Штатів Америки.

Таблиця 1.

Компоненти глобалізації

	На початку XIX століття	У кінці того ж століття
1. Товари	+	+
2. Послуги	?	+
3. Короткострокові інвестиції	–	+
4. Довгострокові інвестиції	+	+
5. Міграція	+	–
6. Валютна інтеграція	+	–

Знак «+» означає спеціальний елемент, сумісний з ідеєю глобалізації

Знак «–» означає несумісність

Знак «?» означає відсутність доказів

Джерело: Tiberi (2002).

3. Світова економіка під час періоду *Pax Britannica*

Велика Британія, а особливо Англія, була батьківщиною індустріальної революції; її основними секторами були вуглевидобувна, текстильна, сталеварна промисловість і залізнична мережа.

Економіка цього виду потребувала вільного доступу до ринку збуту своєї продукції, оскільки ринки постачали запаси сировини та матеріалів (наприклад бавовни, шовку, полотна, гуми) і продуктів харчування, а не просто продуктів першої необхідності (наприклад, кави, чаю, вина, сигарет, какао тощо).

Велика Британія також домінувала у сфері послуг, надаючи підтримку виробництву і торгівлі: кораблебудуванню, банкам, страхуванню, маклерству. Більше того, Британський торговельний флот відігравав у цьому ключову роль разом з могутнім Королівським Флотом.

Свідченням незвичайної економічної могутності Великої Британії є значний експорт капіталу за кордон, що супроводжувався величезними потоками емігрантів до Сполучених Штатів, Канади, Австралії та Нової Зеландії. Ці інвестиції здебільшого проводилися у формі цінних паперів, фінансуючи інфраструктуру в країнах призначення (залізниці, порти, водопроводи і т. д) через внески від доходів з цінних паперів, які були часто загальнодоступними; разом із цим почали з'являтися перші міжнародні компанії з головними офісами в Британії.

3.1 Основні правила гри

Правила гри диктувала першість Британії, і правил, у принципі, було тільки два. Перше стосувалося потоку грошей, так званого *золотого стандарту*, згідно з яким країни, що хотіли брати участь у міжнародній торгівлі, встановлювали єдину національну валюту, яка вимірювалася в золоті. В такий спосіб вона об'єктивно порівнювалася з валютами інших країн на біржових курсах, що були встановлені у співвідношенні до ваги золота в одиниці національної валюти. Лондонський фінансовий ринок, усім відоме Сіті, відіграв фундаментальну роль у цьому договорі, який характеризувався стабільністю валютного курсу. Без сумніву, рішення Сіті мали пряму вплив на рух світових фінансових потоків, навіть якщо вони не зовсім співпадали з потребами реальної економіки.

Друге правило полягало в принципі вільної торгівлі, яка дозволяла рух товарів з однієї країни в іншу без сплати мита, долаючи всі бар'єри, створені країнами-імпортерами. Цей принцип був надзвичайно вигідним для

Великої Британії, яка вже вела процес світової інтеграції; деякі вчені заговорили про «імперіалізм вільної торгівлі» [12].

Однак участь країн у цій грі була часто сповнена протиріч, які створювали переважно Німеччина і Сполучені Штати. Ці країни були готові розпочинати і досягти самостійного процесу індустріалізації, який вимагав певного ступеня захисту для своїх «молодих підприємств», що були конкурентами з Британськими фірмами, і це призводило до запровадження мита. Ці дві держави разом з іншими, а особливо європейськими країнами, стали достатньо сильними, політично виразними, щоб кинути виклик верховенству Великої Британії.

Напевно, корисно буде стисло глянути на існування Британського правлячого класу, який зробив великий внесок у побудову та утвердження імперії. Хоча багато що можна додати, двох цитат цілком вистачить, щоб показати чіткіший підхід до розуміння історичних та сучасних подій.

Цитати взяті з історичних джерел:

«Невід'ємною складовою імперіалістичної ідеології було відчуття незаперечного лідерства цивілізації, в якому Англія розглядалася як її першою, найуспішніша частина» [9: 4].

Дехто це оправдання (Британської імперії) розглядав як типово моральну мотивацію, яка спиралася на те, що Британія репрезентувала вищу форму цивілізації та її обов'язком було поширювати страхову допомогу свого уряду на менш розвинені спільноти [27: 150–151].

Причина тут не в тому, щоб оцінювати цей досвід з точки зору критерію продуктивності чи справедливості, а в тому, щоб показати, до чого він призвів у 1914 р., коли протиріччя, притаманні цьому процесу глобалізації, стали такими сильними, що призвели до Першої світової війни. Війна була трагічною подією, яку ніхто не зумів передбачити. Оскільки багато економістів часто вдаються до самокритики, я б хотів згадати твердження, яке висунув видатний вчений С. К. Гобсон за кілька місяців перед тим, як спалахнула війна:

«Довготривалий розвиток британських іноземних інвестицій у майбутньому є вигідним у швидкому темпі, навіть швидшому, ніж коли-небудь у минулому» [15: 242].

А також: «Завданням британських, французьких та німецьких інвесторів є не лише забезпечувати чи утримувати світовий капітал для своїх потреб і забаганок, а й оберігати і направляти його на благо людства» [15: 25].

4. Американське століття або Pax Americana

Значні зміни розпочалися з початком Першої світової війни, тому що фінансування військової економіки змусило Британію бути в боргу перед Сполученими Штатами. Це поклало початок того довгого періоду, коли Сполучені Штати перейняли верховну капіталістичну владу від Британії, особливо після Другої світової війни. Немає ні достатньо часу, ні місця, щоб провести ці події крізь століття, але ми можемо зосередити свою увагу на межі 1989 року, коли всі заговорили про глобалізацію. З того часу географічна територія, на якій були встановлені механізми капіталістичної системи, знаної як ринкова економіка, значно розширилася.

Хоча глобальне село розширило свої кордони, внутрішньо дистанції значно звузилися, завдяки незвичайному технологічному розвитку транспорту і комунікацій, як показано в табл. 2, що створена на основі інформації з Міжнародного Валютного Фонду (ІМФ) [1: 248]. Основні характеристики такого комплексного процесу можна краще зрозуміти, встановивши його основні суб'єкти, що і буде зроблено в наступному пункті.

Таблиця 2.

Зміни у витратах на транспорт та комунікації, 1930–1990 рр.

	1930	1950	1960	1970	1990
Витрати на авіатранспорт на пасажиро-милю	100	44	56	24	16
Витрати на трихвилинну телефонну розмову між Лондоном і Нью-Йорком	100	22	19	13	1.4
Витрати на супутникове телебачення				100	8

Джерело: Acocella (2005a).

4.1 Основні недержавні суб'єкти в процесі глобалізації

Цей стислий огляд основних суб'єктів у недержавному секторі розпочнемо з підприємств, які управляють світовою шкалою різноманітністю організаційних форм. Це і спонукало економістів змінити назву підприємств: великі фірми, що діють поза національними кордонами, називають зараз транснаціональними корпораціями (ТК), а не міжнародними компаніями (МК).

Табл. 3 подає доволі нещодавню інформацію і показує ситуацію, яку створило так зване тріо зі Сполучених Штатів, Європейського Союзу та Японії [16]. З трьох територій Сполучені Штати виступають у домінуючій позиції – факт, що підтверджується іншою, більш загальною інформацією про економіку США. До цієї інформації ми повернемося пізніше.

Таблиця 3.

**Світові найбільші 669 МК з країн походження.
Відібрані показники, 1997**

Страна назначення	Число ком- паний	% объе- ма	% акціонерного капітала прямого іностраниного інве- стирования (внешнего)
Сполучені Штати	259	39,00	25,60
Японія	122	18,40	8,00
Велика Британія	88	13,30	11,70
Німеччина	38	5,70	9,20
Франція	29	4,40	6,40
Канада	22	3,30	3,90
Швеція	19	2,90	2,10
Австралія	13	2,00	1,50
Нідерланди	13	2,00	6,00
Швейцарія	12	1,80	4,40
Гонконг	10	1,50	3,90
Іспанія	9	1,40	1,40
Данія	7	1,10	0,70
Італія	7	1,10	3,50
Інші	21	2,10	5,80
Разом	669	100	94,2

Джерело: letto-Gillies (2002).

Нижче подаються інші таблиці з новою інформацією і список 25 найбільших нефінансових компаній та іноземних підприємств. Ті, що в табл. 4, включають фірми з цілого світу [42], а список табл. 5 – підприємства з країн, що розвиваються [42].

Таблиця 4.

Передові світові нефінансові 25 ТК, що належать до іноземних активів, 2004

Корпорація	Внутрішня економіка	Промисловість	Іноземні активи
General Electric	Сполучені Штати	Електричне та електронне обладнання	448,901
Vodafone Group Pls	Велика Британія	Телекомунікації	247,850
Ford Motor Company	Сполучені Штати	Автомобільна промисловість	179,856
General Motors	Сполучені Штати	Автомобільна промисловість	173,690
British Petroleum Co. Pls	Велика Британія	Нафта	154,513
Exxon Mobil Corp.	Сполучені Штати	Нафта	134,923
Royal Dutch/Shell Group	Велика Британія/ Нідерланди	Нафта	129,939
Toyota Motor Corp.	Японія	Автомобільна промисловість	122,967
Total	Франція	Нафта	98,719
France Telecom	Франція	Телекомунікації	85,669
Volkswagen AG	Німеччина	Автомобільна промисловість	84,042
Sanofi-Aventis	Франція	Фармацевтичні товари	82,612
Deutsche Telecom AG	Німеччина	Телекомунікації	79,654
RWE Group	Німеччина	Електрика, газ, вода	78,728
Suez	Франція	Електрика, газ, вода	74,051
E.on	Німеччина	Електрика, газ, вода	72,726
Hutchison Whampoa	Гонконг	Різноманітні товари	67,638
Siemens AG	Німеччина	Електричне й електронне обладнання	65,830
Nestle SA	Швейцарія	Їжа і напої	65,396

Корпорація	Внутрішня економіка	Промисловість	Іноземні активи
Electricite De France	Франція	Електрика, газ, вода	65,365
Honda Motor Co Ltd	Японія	Автомобільна промисловість	65,036
Vivendi Universal	Франція	Різноманітні товари	57,589
Chervon Texaco	Сполучені Штати	Автомобільна промисловість	57,186
BMW AG	Німеччина	Автомобільна промисловість	55,726
Daimler Chrysler	Сполучені Штати / Німеччина	Автомобільна промисловість	54,869

Джерело: Unctad (2006), Табл. 4 (часткове відтворення).

Таблиця 5.

Передові нефінансові ТК країн, що розвиваються, які належать до іноземних активів, 2004 (мільйони доларів)

Корпорація	Внутрішня економіка	Промисловість	Іноземні активи
Hutchison Whampoa Limited	Гонконг	Різноманітні товари	67,638
Petronas-Petrolian Nasional Bhd	Малайзія	Нафта	22,647
Singtel Ltd	Сінгапур	Телекомунікації	18,641
Samsung Electronics Co. Ltd	Республіка Корея	Електричне й електронне обладнання	14,609
CITIC Group	Китай	Різноманітні товари	14,452
Cemex S. A.	Мексика	Будівництво	13,323
LG Electronics Ins	Республіка Корея	Електричне й електронне обладнання	10,420
China Ocean Shipping (Group) Co	Китай	Кораблебудування	9,024
Petroleos De Venezuela	Венесуела	Нафта	8,868
Jardine Matheson Hol Dings Ltd	Гонконг, Китай	Різноманітні товари	7,141
Formosa Plastic Group	Тайванська провінція Китаю	Хімічні речовини	6,968

Корпорація	Внутрішня економіка	Промисловість	Іноземні активи
Petroleo Brasileiro S. A.- Petrobras	Бразилія	Нафта	6,221
Hyundai Motor Company	Республіка Корея	Автомобільна промисловість	5,899
Flextronics International Ltd.	Сінгапур	Електричне й електронне обладнання	5,862
Capitaland Limited	Сінгапур	Нерухомість	5,231
Sasol Limited	Південна Африка	Хімічні речовини	4,902
Telmex	Мексика	Телекомунікації	4,734
America Movil	Мексика	Телекомунікації	4,448
China State Construction Engineering Corp	Китай	Будівництво	4,357
Hon Hai Precision Industries (Foxconn)	Тайванська провінція Китаю	Електричне й електронне обладнання	4,355
Shangri-La Asia Limited	Гонконг, Китай	Готелі та мотелі	4,209
New World Development Co. Ltd.	Гонконг, Китай	Різнманітні товари	4,202
Sappi Limited	Південна Африка	Папір	4,187
China National Petroleum Corp.	Китай	Різнманітні товари	4,060
Companhia Vale do Rio Doce	Бразилія	Видобування корисних копалин, каменю	4,025

Джерело: Unctad (2006), Табл. 5 (часткове відтворення).

Щоб уникнути нагромадження емпіричної інформації, доцільно буде розглянути табл. 6, у якій йдеться про прямі іноземні інвестиції (ПІІ), і розкрити якісні характеристики цих інвестицій. Витоки ПІІ продовжують надходити з розвинених країн, як і показано в табл. 3, та в результаті одержання надходжень великі міжнародні компанії країн, що розвиваються, часто конкурують між собою [42]. Крім того, з'являється тенденція до зростання акцій ПІІ, які переходять до країн, що розвиваються, яка іноді нагадує експлуаторську природу інвестицій у часи правління різних імперій (Британської, Німецької, Французької). Як наслідок, таблиця доречно показує деякі недавні надходження в країнах, що належать до території, яку раніше називали «реальний соціалізм».

Таблиця 6.

Потоки ПІІ через області та вибрані країни, 1994–2005 рр.
(відсоткові відношення)

	Надходження ПІІ							Витоки ПІІ						
	1994–1999(*)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	1994–1999(*)	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Економічно розвинене трио: США, Японія, ЄС	68,2	80,4	72,0	71,4	64,3	55,70	59,2	88,0	88,2	89,6	89,9	91,7	84,4	83,0
Економіка країн, що розвиваються	30,4	18,9	26,6	26,5	31,4	38,7	36,5	11,7	11,6	10,0	9,2	6,3	13,9	15,1
Південно-східна Європа і СНД	1,4	0,6	1,4	2,1	4,3	5,6	4,3	0,3	0,3	0,4	0,9	1,9	1,7	1,9

(*) (середньорічний показник)

Джерело: Unctad (2006). Табл. 1 (часткове відтворення).

Остання інформація про наявність міжнародних компаній у світовій економіці свідчить, що, згідно з надійними джерелами [39: 153], дві третіх світової торгівлі підконтрольні міжнародним компаніям з внутрішніми переміщеннями товарів між управлінням фірми та закордонними філіалами чи переміщенням безпосередньо між компаніями та ринками у різних країнах.

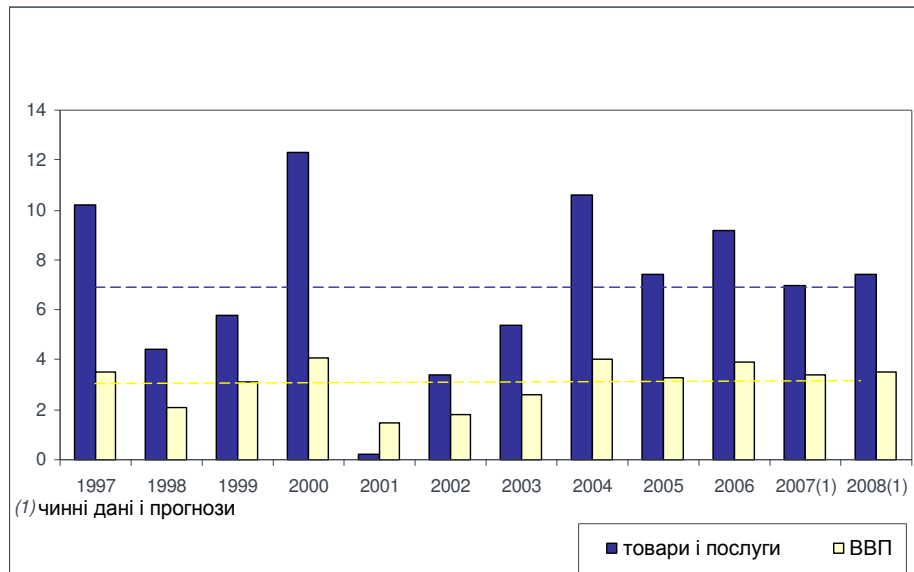
Додаткові емпіричні дані, які надійшли з різних джерел, підтверджують цей рух товарів.

Рис. 1 показує позитивну тенденцію динаміки двох феноменів протягом десяти років. З одного боку, світове виробництво впевнено зросло за цей період, а з іншого – торгівля товарами і послугами зросла швидше, ніж виробництво, за винятком 2001 р., як і очікувалося [31: 7].

Ці тенденції є очевидним сигналом того, що національна економіка зробила крок до міжнародної інтеграції, як і показує друге джерело, табл. 7, яка стосується більш раннього періоду і тільки декількох специфічних країн [2].

Рисунок 1.

Світова торгівля і виробництво, 1997–2008 рр. (% зміна величини)

Джерело: Ssn and Ice (2007).

Таблиця 7.

**Експорт товарів як відсоток ВВП за цінами 1990 року
в 11 країнах і світі: 1950, 1973, 1998**

	1950	1973	1998
Франція	7,6	15,2	28,7
Німеччина	6,2	23,8	38,9
Нідерланди	12,2	40,7	61,2
Велика Британія	11,3	14,0	25,0
Іспанія	3,0	5,0	23,5
Сполучені Штати	3,0	4,9	10,1
Мексика	3,0	1,9	10,7
Бразилія	3,9	2,5	5,4
Китай	2,6	1,5	4,9
Індія	2,9	2,0	2,4
Японія	2,2	7,7	13,4
Світ	5,5	10,5	17,2

Джерело: Asocella (2005).

Табл. 8 є особливо цікавою, тому що вона зосереджена на частині (облігаціях та акціях) надходжень, так званому портфелі цінних паперів (ПЦП); відомості можуть бути трохи застарілими, оскільки нелегко знайти недавню інформацію для такої широкої групи країн. Ці портфельні інвестиції, які супроводжуються і часто зливаються з прямими іноземними інвестиціями, можуть підтримуватися міжнародними компаніями, а також приватними фінансовими посередництвами: банками, страховими компаніями, пенсійними фондами тощо.

Таблиця 8.

**Міжнародні операції в облігаціях та акціях* як відсоток ВВП,
1975–1998 рр.**

	1975	1980	1985	1990	1995	1998
Німеччина	5	7	33	57	172	334
Канада	3	9	27	65	187	331
Франція	n.a.	5	21	54	187	415
Італія	1	1	4	27	253	640
Японія	2	8	62	119	65	91
США	4	9	35	89	135	230

*Валові купівлі та продажу цінних паперів серед іноземців та корінних мешканців.

Джерело: Bank for International Settlements (1999).

Тут ми вбачаємо одну з основних рис процесу глобалізації, як і показує динамічна тенденція в таблиці, і що важливо, вона стосується довгострокових портфельних інвестицій. Фактично, відомо, що значний рух навіть короткострокового капіталу відбувається завдяки сучасній технології, що підтримує розвиток міжнародних фінансових ринків.

З економічної точки зору, ці рухи капіталу були спричинені зростанням конвертованості національних валют, а особливо мірами, які були прийняті, щоб їх лібералізувати. Завдяки стимуляції міжнародних організацій, ця лібералізація також мала місце у країнах, що розвиваються, хоча у деяких випадках спостерігалось повернення до контролю після фінансової кризи недавніх років. Деякі з цих країн відчули на собі несумісність фіксованого курсу валют, незалежної кредитно-грошової політики та переливу капіталу, що відбулося попередньо в країнах Європейського Союзу.

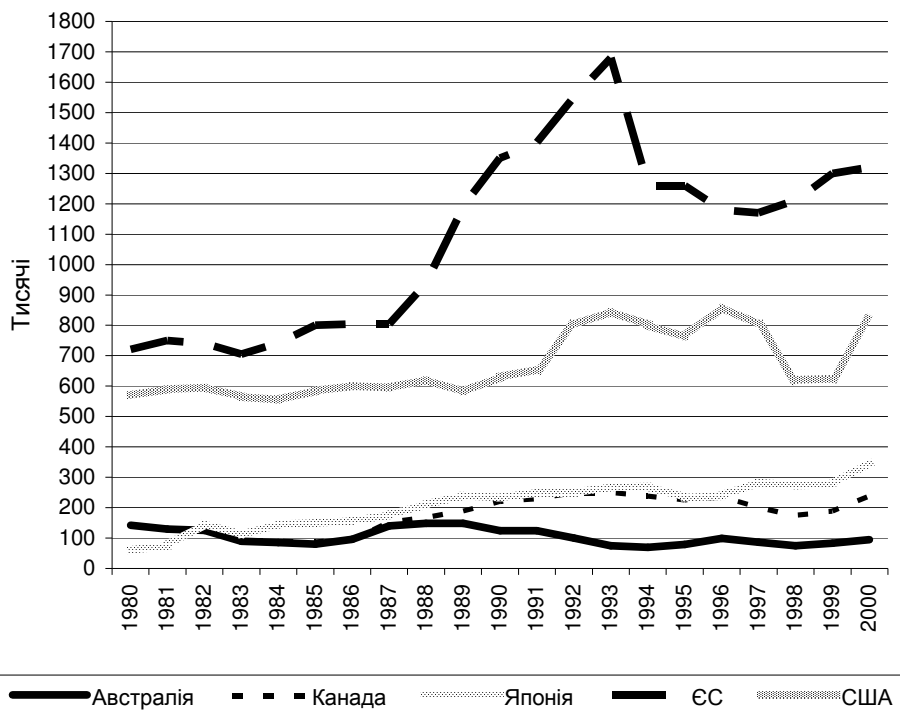
З іншого боку, зміна фіксованого курсу валют на той, який вільно коливається, не вплинула на зростання руху фінансового капіталу, що стиму-

люється численними грошовими оборотами; у цьому важливому секторі ринкової економіки досягається ознака недостатнього ступеня глобалізації.

Водночас цей рух капіталу є одним із найбільш дискусійних питань глобалізації, тому що, навіть якщо є причини для доведення його вигідних особливостей, численні серйозні фінансові кризи змусили експертів МВФ написати це, посиляючись на найслабкіші сторони світової економіки: «Основні висновки полягають у тому, що досі важко знайти фактичні дані на підтримку пропозиції, що фінансова інтеграція допомагає країнам, які розвиваються, поліпшити свій розвиток і скоротити макроекономічну нестабільність» [29: 11].

Рисунок 2.

Міграційні потоки

Серед недержавних суб'єктів глобалізації ми також маємо згадати найслабші, ті, що ведуть за собою міграційні потоки. Точніше, принаймні більшість з них є найслабшими тому, що певна кількість людей, особливо висококваліфіковані спеціалісти, фактично мають право вирішувати, чи працювати закордоном.

У статті є один графік з інформацією про еміграцію, але це питання недостатньо взяте до уваги, хоча і стосується людей, які виїжджають, беручи із собою багаж почуттів, надій і сподівань.

Рис. 2 показує, що Європа в даний момент – це територія, яка перебуває під впливом міграційних рухів, які зростали, як наслідок розвалу економіки в країнах «реального соціалізму».

4.2. Основні державні суб'єкти глобалізації

Інші рушійні сили в економіці надійшли з державного сектору, починаючи з держав-націй. Останнім часом було чимало дискусій про применшення ролі незалежних держав; це також відбувалося в Європі, де складний процес конгломерації був у ході розробки протягом декількох десятків днів. Це історично безпрецедентний процес, тому що проходить через демократичні механізми, а не через примус з боку імперіалістичних держав. Певна річ, ця конгломерація включає в себе передачу суверенітету на національному рівні; однак це не повинно слугувати приводом, як часто трапляється, для урядів окремих держав не виконувати свої повноваження.

Оскільки дуже міцні держави-нації занепокоєні, варто провести широку дискусію, так званий знак демократії, про різні соціальні моделі. Сполучені Штати тут виступають переможцем завдяки своєму економічному успіху, що явно проявився за останнє століття, яке так і назвали *Американським*.

Не беручи до уваги поки що Японію, як третю складову трію, зробимо стисле порівняння між США та п'ятнадцятьма державами Європи, беручи до уваги літературу, наявну з цього питання.

Хоча ця Європа – об'єднання держав, які все ще явно відрізняються одна від одної, немає сумніву, що дискусію потрібно сконцентрувати на порівнянні американської моделі з орієнтацією на ринок та європейської моделі державного добробуту.

Приблизна картина ситуації в економіці цих двох великих територій подана в табл. 9 та рис. 3, який демонструє інформацію про дві зміни, які є важливими для оцінки тенденції цих двох економічних систем, тобто показників зростання ВВП та показника безробіття.

Таблиця 9.

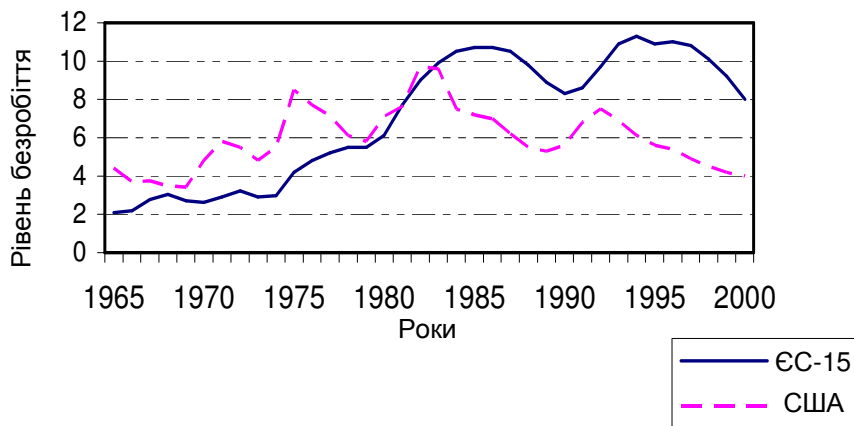
Середні показники зростання ВВП (ВВП на ринку цін 1995 р.)

	ЄС15	США
1961–1970	4,9	4,2
1971–1980	3,0	3,2
1981–1990	2,4	3,2
1991–2000	2,0	3,4

Джерела: «European Economy», 2007(71); «Oecd Economic Outlook», 2001(69).

Рисунок 3.

Тенденція до безробіття в США та ЄС-15, 1965–2000 рр.

Джерело: Oecd (1997; 2001; 2002).

До 1980-х європейська економіка рухалася в ногу з часом, розвивалася навіть швидше, ніж економіка США; ситуація змінилася під час президентства Рейгана, а ще більше – Клінтона. США ввійшли в дивовижну стадію розвитку без значних інфляційних проблем. Чимало вчених заговорили про *Нову економіку*.

Нова економіка – це був вислів, що з'явився в усій економічній літературі; причиною цього став, можливо, Вальтер Ратінау, відомий єврейський підприємець, який використав вислів «нова економіка», коли займав

важливі економічні та політичні позиції в Німеччині в 1910-х роках. Він запропонував тип «капітального соціалізму», що передбачив, певною мірою, фашистський корпоративізм і був спробою схематично зобразити альтернативний шлях до загальноприйнятого капіталізму і радянського соціалізму [30].

Рушійні сили американської *нової економіки* супроводжувалися темпом та інноваціями в інформаційних технологіях (комп'ютер, Інтернет, програмне забезпечення, телекомунікації). Однак цей продуктивний сектор супроводжувався і більш традиційними галузями промисловості та послугами, такими як автомобіль, продукти харчування, військова промисловість, авіація тощо.

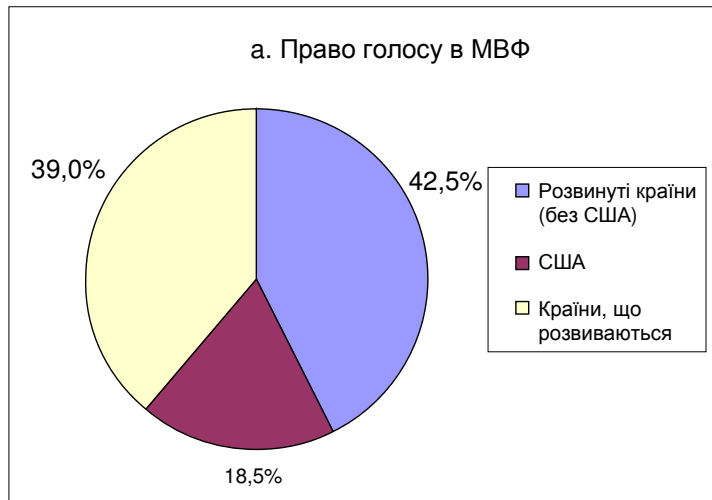
Поміж державними суб'єктами глобалізації нам також варто згадати чимало міжнародних організацій, які можна поділити на ті, що працюють на регіональному рівні, і ті, що працюють на світовому рівні. Це не просто питання географії, тому що співіснування цих двох можливих рівнів координації між державами-націями відображає, на мою думку, одну з найсерйозніших політичних проблем сьогодення. Щоб дізнатися основну ідею цього питання, яка випливає з праць економістів, ми повинні глянути на те, що відбувалося у світі протягом останніх років. Фактично, ми спостерігаємо дію мимовільних імпульсів ринків та дискреційних альтернатив урядів, що веде прямо до формування більш чи менш пов'язаних регіонів і водночас до формування окремих глобальних територій. Питання полягає в тому, чи ці дві тенденції є схожими; чи можуть вони зійтися в найближчому майбутньому, чи будуть вічні дискусії про дві тенденції, одна в напрямку до регіоналізації, інша – до глобалізації?

Пару років тому на конференції, що проходила у Флоріанополісі [35], я мав можливість замислитися і подискутувати на тему конфлікту між регіоналізацією і глобалізацією у світі. Я переконав передові кола людей у Бразилії працювати і на політичному, і на економічному рівнях, щоб перезапустити розвиток Меркосур, і водночас на аналітичному рівні – «переосмислити категорію імперіалізму і встановити в стандартизованому світі, що нам і пропонують апологети глобалізації, наявність різноманітних рушійних сил, які є динамічними, але часто пред'являють економічну та політичну нестабільність, а разом із цими силами запропонувати ієрархічну точку зору на політико-економічну систему; у цьому випадку комплексну мережу міжнародних відносин можна метафорично порівняти із зображенням піраміди зі Сполученими Штатами на вершині, де в минулому була розташована Британія» [37: 109].

Наднаціональні організації відомі своїми аббревіатурами, які можна знайти в додатку (список скорочень), де подано список усіх світових організацій і тільки декілька регіональних. Європейський Союз заслуговує особливої уваги як модель міцного конгломерату між державами. Інші об'єднання, хоч і слабші, також включені. Це і об'єднання Нафта, до якого входили Сполучені Штати, Мексика, Канада і Меркосур (більшість країн Азії).

Рисунок 4.

Право участі в голосуванні в МВФ і Світовому Банку

Джерело: German and Randel (2002).

Провідними світовими організаціями виступають: Міжнародний Валютний Фонд (МВФ), який контролює стабільність фінансових ринків; Світовий Банк (СБ), який допомагає країнам, що розвиваються, Світова Організація Торгівлі (СОТ), основним завданням якої є визначення основних правил

для міжнародного обміну товарів та послуг. Існує також Міжнародна Організація Праці (МОП), що має обмежені повноваження в документації і надає інформацію тільки стосовно справ, пов'язаних із працею.

Правила, що утримують разом цю групу суб'єктів, посідають важливе місце у світовій політичній та економічній владі. Крім того, що вже було сказано про міжнародні компанії та фінансові посередництва, варто згадати ще таке (рис. 4): розподіл голосів у МВФ та Світовому Банку проводять на основі фінансових ресурсів, беручи до уваги дві установи різних країн [45].

Логіку між цими правилами можна встановити, взявши до уваги вислів *Вашингтонський Консенсус*, значення якого є зрозумілим, з огляду на той факт, що центр прийняття рішень МВФ, Світового Банку та Міністерства фінансів США розташований у Вашингтоні.

Доказами, що виступають на захист цього *Консенсусу*, є сутність так званого неолібералізму, з якого розпочалося виправдання ринку наприкінці ХХ ст. з переважанням Кейнсіанської інтервенції, оскільки в 1950-х і 1960-х роках ринок був у тіні. Сюди можна віднести лібералізацію міжнародної торгівлі та фінансових рухів, залучення міжнародних компаній до прямих іноземних інвестицій, приватизацію, плаваючі курси валют, широку децентралізацію з деякими винятками, такими як положення, що стосуються зовнішньої та внутрішньої оборони, грошова та фіскальна макроекономічна стабільність, яких потрібно досягти, відповідно, надаючи особливої уваги інфляції, зниженню податків. Це і приведе в рівновагу державний бюджет разом з неминучим зниженням державних витрат.

4.3. Критерій продуктивності та справедливості на цій стадії розвитку

Щоб добре вникнути в суть питання, варто пригадати твердження, що було запропоноване одним з прихильників *Вашингтонського Консенсусу*, який описав неоліберальний економічний механізм, що базується на спонтанній роботі ринкових сил як механізм «просочування». Він може привести до значного зростання доходів від виробництва, які і відійдуть тим, хто займає сильні позиції на ринку, але він також може вийти за рамки чи навіть просочитися до бідного прошарку людей. Зростання, певною мірою, надасть можливість цьому бідному класу жити краще і врятуватися від бідності, хоча не приведе до міжособистісної справедливості в системі. З іншого боку, механізм не повинен перешкоджати показникам перерозподілу, які мають намір досягти більшої справедливості, але може, фактично, руйнувати мету продуктивності: у підсумку, продуктивність і справедливість, з цієї точки зору, є протилежними.

Потрібно сказати, що метафора «просочування» загрожує теоретичними розробками, які випробували здатність ринку розвиватися через інтеграцію в національні економічні системи. Частково це свідчення з'являється, коли економічний аналіз вивчає результати міжнародної торгівлі, які можуть збільшувати переваги спеціалізації, економії за рахунок масштабів, конкуренції між фірмами на світовому рівні та кращого вибору для покупців. Навіть якщо не зважати на загальне обґрунтування вільної торгівлі, яка може зростати за рахунок неопротекціоністичного теоретичного аналізу, варто пам'ятати про багатопланову природу глобалізації. І тому ми не можемо ігнорувати сумніви, висловлені стосовно переваг вільної циркуляції фінансового капіталу, яку захищали прибічники *Вашингтонського Консенсусу*. Істинна природа «ринку», окрім своїх «невдач», певною мірою здатна спричинити продуктивність, але не справедливість [22].

У світлі цього механізму «просочування» варто подати картину «переможців» у неолібералістичній глобалізації, то ж давайте поглянемо на значні результати у світовій економіці за останні роки.

У табл. 9 ми побачили позитивне зростання ВВП в США та 15-ти країнах ЄС; разом вони зробили великий внесок у розвиток світової економіки.

У цьому плані темп зростання двох великих азіатських країн Китаю та Індії заслуговує на часткове занепокоєння і зацікавлення, особливо у випадку Китаю, темп зростання якого збільшився в середньому на 8% за останні двадцять років; це вдвічі більше від того, що досягла Індія. Ці країни відносять до тих, що розвиваються, на основі показників середнього доходу на душу, навіть якщо розмір двох економічних систем є таким, що вони впливають на ціни і товарні потоки на міжнародному рівні й на економічну ситуацію в інших державах – і вже розвинених, і тих, що ще розвиваються.

Результати, яких досягли ці дві великих держави, підбадьорили прихильників глобалізації. Хоча тут потрібно бути обережним: чимало факторів впливають на розвиток економічної системи, і тому можна переоцінити важливість вступу до міжнародної фондової біржі (Lane and Schmukler, 2006). Обережним потрібно бути тому, хто намагається звинуватити лібералізацію національних ринків у відповідальності за негативні тенденції в економічній системі, яка і привела «невдах» у глобалізації до вчених [3: 7].

Дві інші таблиці, подаючи інформацію про розподіл доходів у світовій економіці, можуть допомогти намітити загальну схему того, що трапилось зі справедливістю за більш-менш однаковий період часу. Насправді ці таблиці відображають важливі факти дуже складного феномену, але, наприклад, тенденцію до розподілу доходів між країнами не беруть до уваги, навіть якщо були зроблені деякі цікаві емпіричні дослідження [5; 20; 43].

Табл. 10 подає поняття «просочування», показуючи тенденцію до так званої цілковитої бідності (особистий рівень доходів менший, ніж 1 долар на день) як загальноприйнятну вихідну точку. У світі відбулося поліпшення щодо цієї ситуації, але погіршення, як наслідок, абсолютного рівня на певних

територіях. Результати китайського розвитку можна спостерігати в останній лінійці таблиці, яка показує, що зросла кількість людей, які живуть у цілковитій бідності.

Література пропонує й інші показники бідності, як наприклад, коефіцієнт відносної бідності, що порівнює середній дохід кожної людини окремо з доходом усього населення, таким чином даючи визначення ступеню нерівності в країні [3: 218].

Існує також Коефіцієнт розвитку людського потенціалу (КРЛП), який бере до уваги очікувану тривалість життя при народженні, грамотність серед дорослого населення країни, середній дохід на душу; хоча у Бразилії виникло багато сумнівів стосовно дієвості цього коефіцієнту [28]. Фактично, прогрес справедливості, що мав місце в цій країні, привернув увагу багатьох вчених, що і показують два недавніх джерела: повідомлення у важливій міжнародній організації [43] і стаття у передовому економічному журналі [7].

Таблиця 10.

Бідність у світі (по географічних територіях), 1987–1999 рр.

	Кількість людей, які живуть менше ніж на 1 долар у день (млн)			Частка населення, що проживає за межею бідності, (%)		
	1987	1990	1999	1987	1990	1999
Східна Азія і Тихий океан	418	486	279	26,6	30,5	15,6
Східна Азія і Тихий океан за винятком Китаю	114	110	57	23,9	24,2	10,6
Європа та Центральна Азія	1	6	24	0,2	1,4	5,1
Латинська Америка і Кариби	64	48	57	15,3	11,0	11,1
Ближній Схід і Північна Африка	9	5	6	4,3	2,1	2,2
Східна Азія	474	506	488	44,9	45,0	36,6
Країни Африки на південь від Сахари	217	241	315	46,6	47,4	49,0
Разом	1,183	1,292	1,169	28,3	29,6	23,2
Разом, не включаючи Китаю	880	917	945	28,5	28,5	25,0

Джерело: Fischer (2003).

Вищезазначене повідомлення Конференції ООН з торгівлі та розвитку говорить про еволюцію китайської економіки в плані справедливості: «Зростає і відносна бідність, і прогалина між багатими і бідними» [41]).

Табл. 11 демонструє, що трапилося наприкінці століття у багатьох розвинених країнах ОЕСР (Організація економічної співпраці та розвитку), де не існувало трагічної ситуації із цілковитою бідністю, хоча була відносна бідність. Інформація є трохи застарілою, але дуже важко знайти дослідження, яке запропонувало б щось новіше; у будь-якому випадку, ми спостерігаємо, що економічні системи багатьох країн стали менш справедливими.

Таблиця 11.

Колівання в розподілі доходів між серединою 1980-х років та серединою 1990-х рр., країни ОЕСР

	20% найбідніші	20% середнє значення	20% найбагатші
Австралія	=	=	=
Австрія	=	=	=
Бельгія	=	---	+++
Канада	=	=	=
Данія	+	=	-
Фінляндія	=	-	+
Франція	=	-	+
Німеччина	-	=	+
Японія	-	=	+
Греція	=	=	=
Ірландія	+	=	=
Італія	---	-	+++
Мексика	=	---	+++
Норвегія	-	-	+++
Голландія	-	=	+
Швеція	-	=	+
Туреччина	-	---	+++
Угорщина	+	=	=
Великобританія	-	-	+
Сполучені Штати	=	-	+

+++ зростання в долі доходу більш ніж на 1,5%

--- зниження більш ніж на 1,5%

Джерело: Foster e Person (2002).

Тут варто згадати феномен, що вперше з'явився у Сполучених Штатах, а потім поширився на інші країни, в тому числі й Італію. Йдеться про поступове зниження реальної заробітної плати в кількох секторах ринку робочої сили, особливо це стосувалося некваліфікованих робітників, які стали «працюючими бідняками» і перебували в зоні ризику через міжнародну інтеграцію. Ця регресія в життєвому рівні, і цілковита, і відносна, з'являється одночасно поміж кваліфікованими робітниками, які одержують вищі зарплати, але яким не відшкодували введення мінімальної зарплати, як це прийнято було зробити у Бразилії. За словами Президента Лули, мінімальна заробітна плата, певною мірою, дає «біднішій частині населення право харчуватися» [6: 50], але зростає шкала в числі «працюючих бідняків», які звертають увагу на те, який вплив може мати механізм глобалізації на робітників.

Існує кілька прикладів, продиктованих економічними явищами останніх років, які кидають сумнів на підхід, запропонований *Вашингтонським Консенсусом*. Нижче поданий список цих явищ, який, без сумніву, може бути доповнено:

- 1) численні фінансові кризи: Мексика (1994–1995); деякі азійські країни (1997–1998); Росія (1998); Бразилія і Туреччина (1999–2001); Аргентина (2001); Сполучені Штати (2007). Це спричинило серйозне занепокоєння серед населення, що призвело до різкого зниження національного виробництва;
- 2) економічна політика США, для якої, згідно з Кейнсіанською традицією, характерний дуже високий бюджет, що фінансувався іншими країнами, включаючи Китай;
- 3) асиметрична лібералізація руху товарів; болючим місцем є вимога відкриття розвиненими країнами ринків у країнах, що розвиваються, тоді як вони (розвинені країни) провадять політику протекціонізму, особливо для своєї власної сільськогосподарської продукції;
- 4) лібералізація з негативним наслідком: в той час як мала місце широка лібералізація руху товарів і капіталу, проводилася безперервна жорстка політика руху людей;
- 5) невідповідність об'єму та форм допомоги; фактично, хоча розвинені країни й обіцяли віддати 0,7% свого ВВП менш розвиненим, нам відомо, що тільки шість країн, відносно невеликих (Данія, Голландія, Швеція, Норвегія, Люксембург і Бельгія), дотримали обіцянки;
- 6) велика кількість ПІІ робить деякі економіки повністю залежними від політики міжнародних компаній;

- 7) скандальні епізоди незаконної поведінки власників чи менеджерів деяких великих корпорацій, що примусило уряд переглянути заново принципи управління компаніями;
- 8) більшу увагу було приділено так званим світовим суспільним благам (навколишньому середовищу, здоров'ю), і маємо результат – деградація навколишнього середовища (наприклад, озоніві дірки), природні стихійні лиха (наприклад, цунамі) й епідемії (наприклад, СНІД, пташиний грип). Світові суспільні блага повинні охоронятися певними органами, які підконтрольні уряду, а не ринку;
- 9) наполегливість, у деяких випадках, збільшує нерівність між країнами й усередині в країні.

5. Чи сумісні поняття продуктивність і справедливість?

Переосмислення теорії «просочування» перебуває в процесі розробки, і останній розділ статті продемонструє кілька конкретних прикладів цього, цитуючи документи міжнародних організацій за останні кілька років. Ці документи містять мету, якої слід досягти, як вирішення проблеми, що обговорювалася вище. Це дуже важливий знак демократичного контролю поведінки ринків.

Перший документ – це Декларація Тисячоліття Генеральної Асамблеї ООН (вересень 2000 р., [50]), у якій на початку століття періодично виражаються добрі наміри міжнародної спільноти:

«5. Ми віримо, що головне наше завдання – гарантувати, щоб глобалізація стала позитивним явищем для людей усього світу. Поки глобалізація пропонує широкі можливості, доти її переваги і витрати дуже нерівномірно розподіляються.

19. Ми прийняли наступні рішення:

- до 2015 р. наполовину зменшити кількість людей, чий дохід становить менше 1 долара на день, людей, що потерпають від голоду і нестачі питної води;
- забезпечити і хлопчикам, і дівчаткам проходження повного курсу початкового навчання, а також доступ до всіх рівнів освіти;
- на три чверті зменшити материнську смертність і на дві третіх – смертність дітей віком до п'яти років;
- припинити поширення вірусу ВІЛ/СНІДу, малярії та інших хвороб, що загрожують людству;

- забезпечити лікування дітей, хворих на ВІЛ/СНІД;
- до 2020 року досягти значного поліпшення в житті принаймні 100 мільйонів мешканців злиденних районів згідно програми «Міста без злиденних районів».

Другий документ був опублікований після Міжнародної Конференції з питань фінансування для розвитку, яку проводила Організація Об'єднаних Націй у березні 2002 р. і яка мала назву *Монтерейський Консенсус* на честь мексиканського міста, де і була проведена [51].

У передмові до цього документу можна знайти деякі важливі епізоди:

«Нашою метою є викоринити бідність, досягти стабільного економічного зростання і забезпечити стійкий розвиток, оскільки ми рухаємося вперед до повної, справедливої глобальної економічної системи».

А пізніше декларація проголосить:

«7. Глобалізація пропонує можливості і перспективи... виникає гостра потреба в економічній політиці на національному та міжнародному рівнях, яка була сформульована і реалізована за допомогою ефективної участі країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою».

Остання цитата є особливо важливою, тому що з'явилась нещодавно, в документах, які видав Світовий Банк, організація та робота якого була типовим вираженням *Вашингтонського Консенсусу*. Роботу Світового Банку, особливо з питань справедливості, часто критикував Нобелівський лауреат Джозеф Стігліц, який декілька років був віце-президентом цієї організації [33].

Принципи, які висувають це твердження, є втішними для тих, хто твердо виступає проти неолібералізму. Фактично, цей документ Світового Банку є офіційним підтвердженням того, що буде сказано нижче:

«Для багатьох людей справедливість є дуже важливою метою, що проявляється по суті. Цей документ подає переконливі докази того, що використання економічних та політичних можливостей відіграє важливу роль для економічного зростання, через те що більша справедливість може привести до продуктивнішого використання національних ресурсів» [43: 11].

Економістам не варто робити поспішних висновків, але дуже важко відкинути той факт, що поки неоліберальну теорію «просочування» не застосували на практиці, нерівність у середині держав і поза їх межами не скоротилася, а в деяких випадках лише зросла. Табл. 10 показує, що абсолютна бідність також зросла на деяких географічних територіях.

Ще дуже рано перевіряти результати хороших намірів міжнародної спільноти в документах, зазначених вище. Хоча після того, як ми спостерігали ситуацію перших років нового століття, сумніви про можливість досягнення цілей, запропонованих Декларацією Тисячоліття [41], з'явилися.

Щоправда, точне, кількісне висловлювання цілей було позитивним припущенням відповідальності політичних лідерів перед обличчям громадської думки, яка надає перевагу тому, щоб ці цілі досягти в кінцевий термін, аніж чути детальний звіт про неможливість їх досягнення. Тут варто згадати, що ці цілі мають відношення до вираження суспільних страждань, пов'язаних із працею, здоров'ям, навчанням, житловими умовами, які не можуть вимірюватися просто доходом на душу. Фактично, початок *Zvitu 2006* нам говорить:

«В усьому світі люди і групи людей стикаються з дуже несправедливими перспективами, намагаючись покращити своє життя в економічному чи соціальному планах» [43: 28].

Окрім потреби якісного аналізу, з'являється тенденція до наслідування різних течій, що, як виражається Світовий Банк, стверджують, що більша справедливість приведе до більшої продуктивності.

Приблизну орієнтацію можна відшукати в програмі *Per il bene dell'Italia*, яку презентувало під час виборчої кампанії минулого року лівоцентристське крило Союзу: «Праця і благополуччя – це основні цінності, які надихають нашу економічну і соціальну політику. Початкова точка – створення коловороту між економічним та соціальним розвитком, між повноваженнями і зростанням, між конкуренцією та справедливістю: благополучна держава – це «територія справедливості», «чинник продуктивності виробництва» (мій переклад з [46: 16]).

Звичайно, проблема поєднання справедливості та продуктивності виходить далеко за межі Італії, і безумовно, існує безліч вказівок, як рухатись у цьому напрямі. У принципі, є потреба виправити неоліберальне судження, яке приховує «невдачі ринку» (зовнішні фактори наслідків економічної діяльності, суспільні блага, відсутність вільної конкуренції, асиметричну інформацію, нерівність в розподілі між країнами), які були чітко проілюстровані економічною теорією та емпіричними свідченнями [8: 67–69].

Виникає питання про визначення нових «правил гри», які також візьмуть до уваги відомі «невдачі правління» (корупцію, бюрократію, самовиживання політичних та адміністративних класів тощо), які часто завдають шкоди прогресивним поглядам в усіх країнах, включаючи країни, що розвиваються.

З історичної точки зору можливо передбачити і сподіватися на стабілізацію економічного регіоналізму, а також регіоналізму політичного, оскільки побутує думка, що це гарантуватиме більш ліберальні та демократичні міжнародні відносини на світовому рівні через посередництво сильних геополітичних суб'єктів [37: 112]. Це з тієї причини, що формування більш цілісного Меркосур, як хотів Президент Лула, може відбуватися на цій території [52].

Річ не у тому, щоб повністю змінити поведінку міжнародних організацій і зробити їх більш чуйними до потреб слабших країн чи класів. Необхідно брати велику участь у роботі цих установ: МВФ, СБ, СОТ.

Це повинно супроводжуватися культурними і політичними змінами: рівновагою між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, на міжнародній фондовій біржі; встановлення механізмів, які сприяють фінансовим трансферам у напрямку до менш розвинених країн, а також допомоги, що спрямована на попередження чи погашення боргів; кращий доступ до інноваційних технологій; створення стабільних національних фінансових ринків перед тим, як приступити до першої стадії лібералізації руху капіталу; впровадження засобів для запобігання фінансовим спекуляціям, таким як *Tobin tax* (з англ. – податок Тобіна), в результаті чого можна створити нові ресурси для перерозподілу; призначення коштів для виробництва системи контролю за магістральним газопроводом.

З технічної точки зору ефективний синтез, принаймні кількох новоприйнятих правил, може виражатися в наступному:

«Добре скоординований міжнародний макроекономічний підхід зможе значно посилити ймовірність бідних країн збільшити недавні показники зростання. Цей підхід також зможе залучити країни, що розвиваються, і поставити собі за мету уникати дефляційних змін у глобальних дисбалансах» [41: 3].

Оскільки йдеться про надання допомоги бідним країнам відомими міжнародними організаціями, виникає нагальна потреба в Світовій Організації Праці. Це буде означати подолання Міжнародною Організацією Праці своїх теперішніх слабких позицій, а також надання трудівникам усього світу установу, яка буде наділена правами прийняття рішень на одному рівні з МВФ, СБ, СОТ, які мають вплив на товари, послуги, капітал.

Ця нова установа, яка має підтримку відповідних демократичних механізмів, повинна мати право встановлювати принципи, щоб уникнути конфлікту між робітниками розвинених країн і країн, що розвиваються, коли підприємства, особливо транснаціональні корпорації, практикують соціальний *демпінг*, чи коли бідняки з країн, що розвиваються, хочуть поліпшити свій рівень життя, емігрувавши до розвинених країн [3: 7].

Переміщення території національного суверенітету, особливо в грошових справах, не є вільним, хоча держава бере на себе відповідальність за прийняття нових правил: уряди багатьох розвинених країн ще досі володіють інструментами економічної політики, які можуть використати для поєднання продуктивності та справедливості. Важливі програми можна запровадити в таких напрямках, як оподаткування, освіта, здоров'я, політика доходів, державне управління тощо.

Подібні програми варто запропонувати для країн, що розвиваються, в плані аграрної реформи, організації фінансових установ, побудови базової інфраструктури, визначення певної товарної політики, введення трудового

законодавства тощо. Більш того, розвиток форм демократичної політичної організації повинен збільшитися, оскільки ці форми можуть бути дуже важливими в цих країнах з метою досягнення більшої продуктивності та справедливості в економічних системах [34: 183]. Водночас слід добре пам'ятати, як важливо для кожної держави, незважаючи на те, яких вона розмірів, знайти своє розміщення в первинному контексті, щоб виходити на світову конкуренцію з сильнішими позиціями.

Насправді мої особисті побажання стосовно майбутнього порядку – це щось схоже на олігополістичну взаємозалежність між великими політико-економічними територіями, яка супроводжується сумнівами стосовно бідності. Ми не повинні забути неспроможність тих, хто діяв перед нами в «короткому столітті», як назвав його англійський історик Ерік Гобсбаун, коли конфлікти між державами були вирішені за допомогою двох світових війн.

Список скорочень

Андська Рада	АС
Тихо-Азійська економічна співпраця	Арес
Асоціація країн Південно-Східної Азії	ASEAN
Центральноєвропейська асоціація вільної торгівлі	Cefta
Європейський Союз	ЄС
Прямі іноземні інвестиції	ПІІ
Портфель цінних паперів іноземних власників	Fpi
Світові суспільні блага	Gpg
Внутрішній валовий продукт	ВВП
Коефіцієнт розвитку людини	Hdi
Міжнародна організація праці	МОП
Міжнародний валютний фонд	МВФ
Istituto Nazionale per il Commercio Estero	Ice
Менш розвинені країни	LDCs
Меркосур	Mercosur
Міжнародні компанії	Mnc
Неурядові організації	Ngo
Північноамериканська зона вільної торгівлі	Nafta

Організація з економічної співпраці та розвитку	OECP
Sistema Statistico Nazionale	Ssn
Організація Об'єднаних Націй	ООН
Світова Організація Здоров'я	СОЗ
Міжнародна конференція ООН з торгівлі і розвитку	Unctad
Програма розвитку ООН	ПР ООН
Світовий Банк	СБ
Світова Організація Торгівлі	СОТ

Література

1. Acocella N. (2005a), *Economic policy in the age of globalisation*, Cambridge University Press, Cambridge.
2. Acocella N. (2005b), «Globalizzazione, povertà e distribuzione del reddito», *Studi e note di economia*, n. 2.
3. Acocella N., Ciccarone G., Franzini M., Milone L. M., Pizzuti F. R., Tiberi M. (2004), *Rapporto sulla povertà e le disuguaglianze nel mondo globale*, Pironti et al, Napoli.
4. Bank for International Settlements (1999), *69th Annual Report*, 1 April 1998–31 March 1999 Basle, June 7.
5. Cornia A. (2004), *Trade liberalization, foreign direct investment and income inequality*, in Lee E., Vivarelli M. (eds.), *Understanding globalization, employment and poverty reduction*, Palgrave-Macmillan, New York.
6. *Economist* (2006), «Lula's leap», March 4.
7. *European Economy*, 2000 (71) (see List of websites).
8. Fazio A. G. (2006), *Il carro del fieno e l'economia dell'etica*, Angeli, Milano.
9. Feuchtwangner, E. J. (1985), *Democracy and empire*, Arnold, London.
10. Fischer S. (2003), *Globalization and its challenges*, «*American Economic Review*», *Papers and Proceedings*.
11. Fukuyama F. (1992), *The end of history and the last man*, Free Press, New York.
12. Gallagher J., Robinson R. (1953), 'The imperialism of free trade', «*Economic History Review*», vol. VI, no.1.

13. German T. and Randel , J. (2002), The reality of aid: Never richer, never meaner, in The reality of aid 2002, Manila, Reality of Aid.
14. Hobsbawm E. (1994), The age of extremes. The short twentieth century, 1914-1991, Michael Joseph, London.
15. Hobson C. K (1963), The export of capital, with an introduction of R. Harrod, Constable, London (1^a ed. 1914).
16. Ietto-Gillies G. (2002), Transnational corporations. Fragmentation amidst integration, Routledge, London.
17. Imlah A. H. (1958), Economic elements in the «Pax Britannica». Studies in British foreign trade in the nineteenth century, Harvard University Press, Cambridge (Mass.), reprinted by Russell & Russell, New York, 1969.
18. Lane P. R., Schmukler S. L. (2006), The international financial integration of China and India, Centre for Economic Policy Research, Discussion Paper n. 2006, London, September.
19. Maddison A. (2001), The world economy: a millennial perspective, Oecd, Paris.
20. Milanovic B. (2003), Worlds apart: inter-national and world inequality, 1950-2000, Lecture notes presented at Siena Summer School, July.
21. Mirabello M. C. (2001), Cos'è la globalizzazione?, http://members.xoom.alice.it/A_Pacinotti
22. Milone L. M., Pizzuti F. R. (2004), «Povertà e disuguaglianze negli anni della globalizzazione», La questione agraria, n. 2.
23. Organisation for Economic Co-operation and Development (Oecd) (2002), Trends in International Migration, Paris.
24. Organisation for Economic Co-operation and Development (Oecd) (1997), Oecd Economic Outlook.
25. Organisation for Economic Co-operation and Development (Oecd) (2001), Oecd Economic Outlook.
26. Organisation for Economic Co-operation and Development (Oecd) (2002), Oecd Economic Outlook.
27. Plugh, M. D. (1997), Storia della Gran Bretagna, NIS, Roma.
28. Pochmann M. (2006), Pais è prisionero da elite nacional, «Revista sem Terra», Fevereiro.
29. Prasad et al. (2003), Effects of financial globalization on developing countries: some empirical evidence, International Monetary Fund, Washington.
30. Rathenau W. (1976), L'economia nuova. L'utopia di un «socialismo del capitale», Einaudi, Torino.

31. Sistema Statistico Nazionale e Istituto Nazionale per il Commercio Estero (2007), L'Italia nell'economia internazionale. Sintesi del Rapporto ICE 2006-2007, Roma.
32. Smith T. (1988), The pattern of imperialism. The United States, Great Britain, and the late industrializing world since 1815, Cambridge University Press, Cambridge (1^a ed., 1981).
33. Stiglitz J. (2002), La globalizzazione e i suoi oppositori, Einaudi, Torino (English edition, Globalization and its discontents, Allen Lane, London, 2002).
34. Sylos Labini, Paolo (2001), Underdevelopment. A strategy for reform, Cambridge University Press, Cambridge.
35. Tiberi M. (1998), Caratteristiche vecchie e nuove dei processi di internazionalizzazione. Il caso dell'Unione Europea, «Modernizzazione e sviluppo», anno 9, n. 2.
36. Tiberi M. (1999), Uno sguardo di fine secolo all'economia mondiale, in Acocella N., Rey G. M., Tiberi M. (a cura di), Saggi di politica economica in onore di Federico Caffè, vol. III, Angeli, Milano.
37. Tiberi M. (2002), Globalizzazione o imperialismo?, «Quaderni della Sardegna», Anno IV, n. 2.
38. Tiberi M. (2005), The accounts of the British Empire. Capital flows from 1799 to 1914, Ashgate, Aldershot.
39. United Nations Conference on Trade and Development (Unctad) (2002), World investment report 2002. Transnational corporations and export competitiveness, New York and Geneva.
40. United Nations Conference on Trade and Development (Unctad) (2005a), World investment report 2005. Transnational corporations and the internationalization of R&D. Overview, New York and Geneva.
41. United Nations Conference on Trade and Development (Unctad) (2005b), Trade and development report 2005, New York and Geneva.
42. United Nations Conference on Trade and Development (Unctad) (2006), World investment report 2006. Fdi from developing and transition economies: Implications for development. Overview, New York and Geneva.
43. World Bank (2005), Equity and development. World development report 2006, Washington.
44. http://members.xoom.alice.it/A_Pacinotti
45. http://www.devinit.org/realityofaid/roa_2002.htm
46. http://www.dsonline.it/allegatidef/programma_def_unione31326.pdf

-
47. http://www.ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2000/ee71en.pdf
 48. http://www.istat.it/dati/catalogo/20051021_01/ann_05_07_commercio_estero04.pdfh
 49. <http://www.oecd.org>
 50. <http://www.ohchr.org/english/law/millennium.htm>
 51. <http://www.un.org/esa/ffd/>
 52. <http://www.economist.com/lula>

Стаття надійшла до редакції 17 вересня 2007 р.